

POSTANOWIENIE

31 sierpnia 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Monika Koba

na posiedzeniu niejawnym 31 sierpnia 2023 r. w Warszawie

w sprawie z wniosku H.O.

z udziałem T.K., A.O., S.O., G.O., K.R., S.L., J.S., L.B., M.U., H.M., H.O.1, H.O.2 i K.L.

o stwierdzenie nabycia spadku po J.M.,

na skutek skargi kasacyjnej H.O.

od postanowienia Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu

z 25 listopada 2021 r., I Ca 61/21,

1) odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania,

2) zasądza od wnioskodawcy H.O. na rzecz uczestnika T. K. kwotę 360 (trzysta sześćdziesiąt) złotych z odsetkami, w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia wnioskodawcy postanowienia Sądu Najwyższego z 31 sierpnia 2023 r. - tytułem zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego,

3) przyznaje od Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu na rzecz radcy prawnego D. O. - kuratora nieznanych z miejsca pobytu uczestniczek H.O.1., H.O. 2 i M. U. kwotę 540 (pięćset czterdzieści) złotych powiększoną o należny podatek od towarów i usług tytułem wynagrodzenia kuratora dla nieznanych z miejsca pobytu uczestniczek w postępowaniu kasacyjnym,

4) nakazuje pobrać od wnioskodawcy H.O. na rzecz Skarbu Państwa - Sądu Okręgowego w Tarnobrzegu kwotę 564,20 (pięćset sześćdziesiąt cztery złote i dwadzieścia groszy) tytułem nieuiszczonych kosztów sądowych obejmujących wynagrodzenie kuratora dla nieznanych z miejsca pobytu uczestniczek.

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 25 listopada 2021 r. Sąd Okręgowy w Tarnobrzegu oddalił apelację wnioskodawcy H.O. od postanowienia Sądu Rejonowego w N. z 23 grudnia 2020 r., którym stwierdzono, że spadek po J.M. zmarłej (...) r., na podstawie testamentu z (...) r. nabył w całości siostrzeniec T.K.

U podstaw rozstrzygnięcia legło stwierdzenie, że testament z (...) r. został wprawdzie sporządzony – wbrew art. 951 § 1 k.c. - przez zastępcę kierownika Urzędu Stanu Cywilnego, jednak spełnia on przesłanki ważnego testamentu ustnego (art. 952 k.c.). Został bowiem sporządzony przy jednoczesnej obecności trzech bezstronnych świadków a odebranie od spadkodawczyni oświadczenia ostatniej woli przez urzędnika, który nie miał uprawnień do sporządzenia testamentu allograficznego, może być uznawane za szczególną okoliczność wskutek, której zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub znacznie utrudnione w rozumieniu art. 952 § 1 k.c. Z kolei testament ustny z (...) r. nie może być podstawą dziedziczenia na rzecz brata spadkodawczyni H.O., gdyż jednym z trzech świadków tego testamentu – wbrew art. 957 § 1 k.c. – była jego żona, co skutkuje nieważnością testamentu (art. 958 k.c.)

Orzeczenie to zostało zaskarżone skargą kasacyjną przez wnioskodawcę.

Skarżący we wniosku o przyjęcie skargi do rozpoznania powołał się na przesłanki z art. 398⁹ § 1 pkt 1 i 4 k.p.c. Jego zdaniem w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, sprowadzające się do odpowiedzi na pytanie czy zgodna z prawem jest konwersja wadliwie spisane testamentu allograficznego na testament ustny, w sytuacji, gdy testament ten został sporządzony na pięć lat przed śmiercią testatorki. Zachodzi także konieczność rozstrzygnięcia przez Sąd

Najwyższy relacji między art. 952 § 1 i art. 951 § 1 k.c. oraz art. 955 k.c., w szczególności czy termin, o którym mowa w art. 955 k.c., rozstrzyga o ważności testamentu allograficznego w przypadku jego konwersji na testament ustny.

Ponadto - zdaniem skarżącego - skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Okręgowy nie zbadał bowiem z urzędu czy w dacie sporządzenia testamentu z (...) r. spadkodawczyni nie znajdowała się w stanie wyłączającym świadome wyrażenie decyzji i powzięcie woli, mimo że z opinii biegłego z zakresu neurologii wynika, że w okresie kilku lat przed śmiercią występowały u niej swoiste zaburzenia pamięci lub zachowania. O oczywistej zasadności skargi świadczy także przyjęcie przez Sąd konwersji testamentu allograficznego na testament ustny, w sytuacji, gdy od daty sporządzenia tego testamentu upłynął okres 6 miesięcy.

Uczestnik T.K. w odpowiedzi na skargę wniósł o odmowę przyjęcia jej do rozpoznania i zasądzenie kosztów postępowania kasacyjnego.

Kurator dla nieznanych z miejsca pobytu uczestniczek M.U., H.O. i H.O.1 w odpowiedzi na skargę wniosła o odmowę przyjęcia skargi do rozpoznania i zasądzenie na jej rzecz kosztów postępowania kasacyjnego powiększonych o podatek od towarów i usług.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia, którego rozpoznanie przez Sąd Najwyższy musi być uzasadnione względami o szczególnej doniosłości, wykraczającymi poza indywidualny interes skarżącego, a mającymi swoje źródło w interesie publicznym. Zgodnie z art. 398⁹ § 1 k.p.c. Sąd Najwyższy przyjmuje skargę kasacyjną do rozpoznania, jeżeli w sprawie występuje istotne zagadnienie prawne, potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów, zachodzi nieważność postępowania lub skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona. Sąd Najwyższy w ramach przedsądu bada tylko wskazane w skardze kasacyjnej okoliczności uzasadniające jej przyjęcie do rozpoznania, a nie podstawy kasacyjne i ich uzasadnienie. Cel wymagania określonego w art. 398⁴ § 2 k.p.c. może być osiągnięty tylko przez powołanie i uzasadnienie istnienia przesłanek o charakterze

publicznoprawnym, które będą mogły stanowić podstawę oceny skargi kasacyjnej pod kątem przyjęcia jej do rozpoznania.

W judykaturze Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że wskazanie przyczyny określonej w art. 398⁹ § 1 pkt 1 k.p.c. nakłada na skarżącego obowiązek przedstawienia zagadnienia o charakterze abstrakcyjnym wraz z argumentami prowadzącymi do rozbieżnych ocen prawnych, wykazania, że nie zostało ono rozstrzygnięte w dotychczasowym orzecznictwie, a wyjaśnienie go ma znaczenie nie tylko dla rozstrzygnięcia tej konkretnej sprawy, ale także innych podobnych spraw, przyczyniając się do rozwoju prawa (zob. m.in. postanowienia Sądu Najwyższego z 10 maja 2001 r., II CZ 35/01, OSNC 2002, nr 1, poz. 11 i z 11 stycznia 2002 r., III CKN 570/01, OSNC 2002, nr 12, poz. 151). Nie występuje w sprawie istotne zagadnienie prawne, jeżeli Sąd Najwyższy zajął już stanowisko w kwestii tego zagadnienia i wyraził swój pogląd we wcześniejszych orzeczeniach, a nie zachodzą żadne okoliczności uzasadniające zmianę tego poglądu (zob. m. in. postanowienia Sądu Najwyższego z 17 marca 2015 r., I PK 4/15, niepubl.; z 23 kwietnia 2015r., I CSK 691/14, niepubl.; i z 12 grudnia 2008 r., II PK 220/08, niepubl.).

Lakoniczny wniosek o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie spełnia tych wymagań. Nie przeprowadzono w nim analizy orzecznictwa i poglądów doktryny. Argumentacja skarżącego jest ogólnikowa, jednostronna i ogranicza się do przedstawienia własnego poglądu w opozycji do stanowiska prawnego Sądu drugiej instancji. Nie wykazuje zatem, że w sprawie ujawniło się zagadnienie wykładnicze o problemowym czy precedensowym charakterze, którego wyjaśnienie wymagałoby zaangażowania Sądu Najwyższego i sprzyjało rozwojowi prawa. Sposób sformułowania wniosku wskazuje, że skarżący traktuje skargę kasacyjną nie jako nadzwyczajny środek zaskarżenia, a jako instrument pozwalający mu na kwestionowanie niesatysfakcjonującego go rozstrzygnięcia w trzeciej instancji, któremu to celowi postępowanie kasacyjne nie służy.

Niezależnie od powyższego problematyka ta była już przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego, a skarżący nie wykazał by istniała potrzeba ponownego zajęcia przez Sąd Najwyższy stanowiska w tym przedmiocie.

W orzecznictwie Sądu Najwyższego wyjaśniono, że nieważność testamentu przewidzianego w art. 951 k.c. spowodowana mylnym wyobrażeniem spadkodawcy, który uważał, że złożył swoją ostatnią wolę, przez urzędnikiem uprawnionym do przyjęcia takiego oświadczenia, może być uznana za szczególną okoliczność w rozumieniu art. 952 § 1 k.c., wskutek której zachowanie zwykłej formy testamentu jest niemożliwe lub bardzo utrudnione (zob. m.in. uchwały Sądu Najwyższego z 22 marca 1982 r., III CZP 5/82, OSNCP 1982, nr 8-9, poz. 117 i z 9 lutego 1981 r., III CZP 68/80, OSNCP 1981, nr 6, poz. 103). Konwersja testamentu allograficznego i uznanie go za ważny testament ustny (art. 952 k.c.) jest możliwa tylko wtedy, gdy spełnione są wszystkie przesłanki ważnego testamentu ustnego (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 12 stycznia 2007 r., IV CSK 257/06, IC 2008, nr 12, str. 47). Hipoteza normy z art. 952 § 1 k.c. jest skonstruowana jako rozłączna, tak więc każda z dwóch wymienionych tam przesłanek jest wystarczająca do sporządzenia testamentu w trybie tego przepisu (zob. m.in. postanowienie z 13 lutego 1997 r., I CKN 79/96, niepubl.). Termin sześciomiesięczny, po którym testament szczególny traci moc (art. 85 § 1 Prawa spadkowego; obecnie art. 955 k.c.), należy natomiast liczyć od chwili powzięcia przez spadkodawcę wiadomości o nieważności testamentu spowodowanej nieumiejętnością osoby urzędowej sporządzającej testament (zob. m.in. uchwały Sądu Najwyższego z 27 września 1961 r., 3 CO 27/61, OSPiKA 1962, nr 7-8, poz. 209 i z 22 kwietnia 1974 r., III CZP 68/80, OSNCP 1981, nr 6, poz. 103 oraz postanowienie Sądu Najwyższego z 30 maja 2001 r, III CKN 184/01, IC 2002, nr 3, str. 51).

Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Sądu Najwyższego przez oczywistą zasadność skargi kasacyjnej (art. 398⁹ § 1 pkt 4 k.p.c.) należy natomiast rozumieć sytuację, w której skarga jest uzasadniona w sposób ewidentny, wskazując na rażące i poważne uchybienia zaskarżonego orzeczenia, które są możliwe do stwierdzenia bez konieczności prowadzenia bardziej złożonych rozumowań. Jedynie w takim wypadku możliwa jest kontrola prawomocnego orzeczenia sądu drugiej instancji w postępowaniu kasacyjnym. Obciążenie go oczywistą i istotną wadą wskazuje, że usunięcie tego orzeczenia z obrotu leży w interesie publicznym – a tym samym, że może dojść do realizacji celu skargi kasacyjnej, jako

nadzwyczajnego środka zaskarżenia (tak np. Sąd Najwyższy w postanowieniach z 10 kwietnia 2013 r., III CSK 67/13, niepubl. i z 29 września 2017 r., V CSK 162/17, niepubl.). Przesłanką przyjęcia skargi kasacyjnej nie jest oczywiste naruszenie konkretnego przepisu prawa materialnego lub procesowego, lecz sytuacja, w której naruszenie to spowodowało wydanie oczywiście nieprawidłowego orzeczenia (zob. m.in. postanowienie Sądu Najwyższego z 8 października 2015 r., IV CSK 189/15, niepubl. i przywołane tam orzecznictwo).

Skonfrontowanie zaskarżonego orzeczenia z uzasadnieniem wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania nie pozwala również na stwierdzenie, by spełniona została przesłanka oczywistej zasadności skargi.

Po pierwsze, w uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżący wskazał na jej oczywistą zasadność oraz na występowanie w sprawie istotnego zagadnienia prawnego dotyczącego problematyki dopuszczalności konwersji testamentu allograficznego na testament ustny w kontekście upływu sześciomiesięcznego terminu (art. 955 k.c.). Wobec kształtu tych przesłanek nie jest możliwe jednoczesne skuteczne wykazywanie, że w sprawie istnieją wątpliwości interpretacyjne dotyczące przepisów prawa i że skarga oparta na naruszeniu tych przepisów jest oczywiście uzasadniona (zob. m. in. postanowienia Sądu Najwyższego z 29 lipca 2015 r., I CSK 980/14, niepubl. i z 10 kwietnia 2013 r., III CSK 67/13, niepubl.). Nie ulega bowiem wątpliwości, że ta sama kwestia nie może stanowić źródła zagadnienia o problemowym i niejasnym charakterze i zarazem podstawę ewidentnej zasadności skargi kasacyjnej, możliwej do stwierdzenia, bez prowadzenia bardziej złożonych rozumowań.

Ponadto, z wiążącej Sąd Najwyższy w postępowaniu kasacyjnym podstawy faktycznej zaskarżonego orzeczenia (art. 398³ § 3 i 398¹³ § 2 k.p.c.) nie wynika, by spadkodawczyni uzyskała wiadomość o nieważności testamentu allograficznego z (...) r., spowodowanej przez odebranie oświadczenia ostatniej woli przez osobę nieuprawnioną - do chwili swojej śmierci. Brak zatem podstaw do przyjęcia by testament ustny utracił moc po upływie terminu, o którym mowa w art. 955 k.c.

Oczywistej zasadności skargi nie dowodzi także, uznanie testamentu sporządzonego (...) r. za ważny, mimo treści opinii biegłego z zakresu neurologii.

W oparciu o treść tej opinii Sąd Okręgowy nie miał bowiem podstaw do powzięcia z urzędu wątpliwości co do zdolności testowania po stronie spadkodawczyni w dacie sporządzenia tego testamentu. Nie wynika z niej bowiem, by w okresie prawie pięciu lat przed śmiercią były podstawy do uznania, że spadkodawczyni ze względu na stan zdrowia nie była w stanie sporządzić ważnego testamentu. Opinia potwierdza, że narastający proces otępienny z zaburzeniami poznawczymi i pamięci został zdiagnozowany i mógł istnieć kilka lat przed śmiercią, co nie obejmuje okresu sporządzenia kwestionowanego przez spadkodawczynię testamentu (k. 404 – 406, 435). O trafności tego zarzutu nie był jak się wydaje przekonany sam skarżący, skoro zarzucając oczywiste uchybienie w tym zakresie w postępowaniu kasacyjnym, nie wytknął go jednocześnie w apelacji.

W konsekwencji wniosek o przyjęcie skargi do rozpoznania, w konfrontacji z motywami zaskarżonego orzeczenia, nie wykazuje tezy, że przy jego ferowaniu popełniono uchybienia w zakresie stosowania i wykładni prawa, które miały charakter kwalifikowany i nie podlegały różnym ocenom.

Z tych względów, na podstawie art. 398⁹ § 2 k.p.c., Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, nie znajdując też okoliczności, które w ramach przedsądu jest obowiązany brać pod uwagę z urzędu.

O kosztach postępowania kasacyjnego na rzecz uczestnika T.K. Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 520 § 3 oraz art. 98 § 1¹ k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 i art. 391 § 1 w zw. z art. 398²¹ k.p.c. oraz § 6 pkt 2 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz. U. z 2015, poz. 1800, ze zm.).

O kosztach należnych kuratorowi dla nieznanych z miejsca pobytu uczestniczek Sąd Najwyższy orzekł na podstawie § 1 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 9 marca 2018 r. w sprawie określenia wysokości wynagrodzenia i zwrotu wydatków poniesionych przez kuratorów ustanowionych dla strony w sprawie cywilnej (Dz.U. poz. 536) w zw. z § 6 pkt 2 w zw. z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności radców prawnych (tekst. jedn. Dz. U. z 2018, poz. 265.), podwyższając należne kuratorowi wynagrodzenie o podatek od towarów i usług (

zob. uchwała Sądu Najwyższego z 5 listopada 2021 r., III CZP 68/20, OSNC 2022, nr 6, poz. 58).

O nakazaniu pobrania od wnioskodawcy nieuiszczonych kosztów sądowych Sąd Najwyższy orzekł na podstawie art. 113 ust. 1 w zw. z art. 5 ust. 1 pkt 3 u.k.s.c. uwzględniając, powiększenie wynagrodzenia kuratora o podatek od towarów i usług (23%) oraz pobranie od skarżącego zaliczki w kwocie 100 zł na poczet wynagrodzenia kuratora (k. 657 i k. 660).

[A.T.]

[ms]